

ZÁPADOSLOVANSKÉ JAZYKY

SKUPINA ZÁPADOSLOVANSKÝCH JAZYKŮ

- v současné době reprezentována **pěti** živými jazyky: **polštinou, češtinou, slovenštinou, horní lužickou srbštinou a dolní lužickou srbštinou**
- k polštině se řadí také ***kašubština***, která je především v polské lingvistice považována za jeden z polských dialektů
- pro periferní a mimořádně archaický charakter i některé specifické jazykové inovace však někteří jazykovědci považují kašubštinu za samostatný západoslovanský jazyk, který původně náležel do pásu dnes již ***vymřelých pomořanských dialektů***, jež se táhl od západního Pomořanska a ostrov Rujanu až po oblasti na západ od dolního toku Odry (tyto původně slovanské oblasti podlely v době od 13. do 16. století germanizaci)

SKUPINA ZÁPADOSLOVANSKÝCH JAZYKŮ

- přibližně ve stejné době došlo ke germanizaci rozsáhlého území západně od Lužice, které bylo obýváno lužickosrbskými kmeny. Svědectvím o těchto dialektech jsou nejen některá místní jména, ale také texty v *polabském jazyce*, který zcela vymizel až v polovině 18. století.
- **Polabštinu**, nejzápadnější slovanský jazyk vůbec, užívali slovanští obyvatelé území na levém břehu Labe v okolí Hannoveru (obce Lüneburg, Lüchow, Süten).
- s přirozeným tlakem němčiny se dnes potýká území obývané lužickými Srby, především dolnosrbská jazyková oblast (okolí Chotěbuzi).

SKUPINA ZÁPADOSLOVANSKÝCH JAZYKŮ

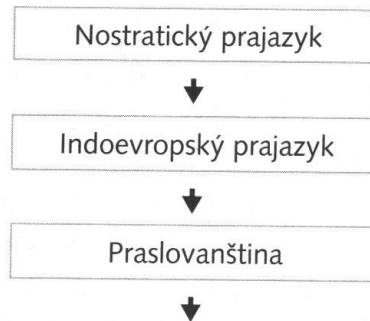
- i když jsou si západoslovanské jazyky blízké (ostatně jako všechny jazyky ze slovanské skupiny), **není** pro ně typická tak vysoká vnitřní jednota jako pro jazyky východoslovanské nebo jihoslovanské
- v historické době byly v jednotlivých jazycích západních Slovanů provedeny specifické inovace, které jsou příčinou existence mnohdy značných jazykových rozdílů. Z tohoto důvodu západoslovanské jazyky můžeme rozdělit na tři skupiny: ***česko-slovenskou, lužickou a lechickou***

HISTORICKÝ VÝVOJ ZÁPADOSLOVANSKÝCH JAZYKŮ V ŠIRŠÍM KONTEXTU

- skupina jazyků slovanských patří k **indoevropské jazykové rodině**
- indoevropské jazyky, jimiž hovoří obyvatelé téměř celé Evropy a Indie, mají svůj původ ve **společném indoevropském prajazyce**
- s určitostí nevíme, kdy a kde tento prajazyk vznikl, avšak předpokládáme, že pravlastí praindoevropských plemen bylo rozsáhlé území mezi střední Evropou a střední Asií
- Indoevropané byli kočovníci a pastevci - dokazují to četné názvy chovných zvířat
- zemědělská terminologie byla však chudá. Na území lesů a stepí bylo totiž zemědělství při tehdy existující technologii vyloučeno

HISTORICKÝ VÝVOJ ZÁPADOSLOVANSKÝCH JAZYKŮ V ŠIRŠÍM KONTEXTU

- na přelomu 4. a 3. tisíciletí př. Kr. nastává rozpad společného prajazyka.
- důvodem bylo zřejmě hledání nových teritorií ve vzdálenějších částech Evropy a Asie.
- Tento rozpad probíhal asi tisíc let a jeho výsledkem byl vznik různých indoevropských dialektů. K nim patřily také dialekty **baltoslovanské** (slovanské a baltské jazyky - litevština a lotyšština - mají některé shodné znaky), z nichž se přibližně v polovině 2. tisíciletí př. Kr. vydělila **praslovanština**.
- Slované původně osídlovali území od Baltu po Karpaty a od Odry po střední Desnu a horní Donec (dnes na území Ukrajiny). Velká teritoriální expanze Slovanů na východ a jih vyvolala pozvolný rozpad jednotného prajazyka, který dal v průběhu 6. - 9. století vzniknout **třem jazykovým skupinám: západní, východní a jižní**. Do těchto tří skupin spadají také moderní slovanské jazyky (**západní**: polština, dolní a horní lužická srbština, čeština, slovenština, kašubština; **východní**: ruština, ukrajinština a běloruština; **jižní**: bulharština, srbština, chorvatština, bosenština, černohorština, slovinština a makedonština).

Západoslovanské jazyky		Východoslovanské jazyky		Jihoslovanské jazyky	
polština	48–50 mil.	ruština	+145 mil., 250 mil.	bulharština	12 mil.
čeština	11 mil.	ukrajinština	39 mil.	chorvatština	6 mil.
slovenština	5 mil.	běloruština	9 mil.	srbština	11 mil.
dolní lužická srbština	14 tis.	*rusínština	610 tis.	slovinština	2 mil.
horní lužická srbština	55 tis.			makedonština	2 mil.
*kašubština	50–200 tis.			*bosňáčtina	2,5 mil.
† polabština				*černohorština	1 mil.
				# staroslověnština	

(5 mil.) přibližný počet mluvčích

+ počet mluvčích, pro něž je mateřským jazykem

† vymřelý jazyk

* jazyky s nejasným statusem, označované též jako dialekty

- kašubština: pozůstatek skupiny tzv. pomořanských dialektů, byla považována také za dialekt polštiny, od níž se však značně odlišuje, kašubština má literární tradici, v současné době vychází v kašubštině řada publikací, je také vyučována ve školách
 - rusínština: skupina nářečí, bývá považována také za dialekt ukrajinštiny, v srbské Vojvodině je jedním z úředních jazyků
 - bosňáčtina (též bosenština): jeden ze čtyř jazyků srbo-chorvatského jazykového diasystému, vedle srbštiny a chorvatštiny jeden z úředních jazyků
 - černohorština: jeden ze čtyř jazyků srbo-chorvatského jazykového diasystému, bývá považována také za dialekt srbštiny, část obyvatelstva Černé Hory ji označuje za svůj mateřský jazyk
- # též církevní slovanština, liturgický jazyk, dnes používaný církvemi tzv. byzantského obřadu

DĚLENÍ ZÁPADOSLOVANSKÝCH JAZYKŮ

- západoslovanské jazyky se vnitřně dělí na skupinu **česko-slovenskou, lužickou a lechickou**, přičemž skupina lužická, jež se vyznačuje jen nepočitelnými inovacemi, je jakýmsi přechodným stupněm mezi češtinou, šířeji česko-slovenskou skupinou, a polštinou.
- existenci dvou nejcharakterističtějších skupin potvrzují četné příklady, z nichž jsou zřejmé specifické jazykové inovace - srovnání češtiny a polštiny jasně prokazuje, že každý z jazyků prošel ve své skupině odlišným vývojem

ręka - ruka

pięć - pět

lato, w lecie - léto, v létě

biały - bielić, bílý - bílit

wilk, kark - vlk, krk

SPOLEČNÉ ZNAKY ZÁPADOSLOVANSKÝCH JAZYKŮ

I přes existenci četných rozdílů charakterizuje západoslovanské jazyky řada důležitých **společných rysů**. Radíme k nim zejména tyto:

- vznik dásňového š na místě zadopatrových souhlásek při II. a III. palatalizaci: pol.: *wszystek, musze*; čes.: *všechn, mouše*; slov.: *všetok, muše*; dluž.: *wšen, muše*; hluž.: *wšón, muše* x rus.: *весь, праслов.: *vьxь, stsl.: musě*
- přechod praslovanských skupin *tj* a *kt´* v *c* a skupiny *dj* v *dz* (v češtině v *z* ´): pol.: *świeca, noc, miedza, cudzy*; čes.: *svíce, noc, meze, cizí*; slov.: *svieca, noc, medza, cudzí* x rus.: *свеча, ночь, межда, чужой*; praslov.: **světja, *nokť, *medja, *tjudjь*
- zachování praslovanské skupiny *tl, dl*: pol.: *radło, mydło, wiedli*; čes.: *řádlo, mýdlo, vedli*; slov.: *radlo, mydlo, vedli*; dluž./hluč.: *pletł, radło, mydło* x rus.: *мыло, вѣли*

SPOLEČNÉ ZNAKY ZÁPADOSLOVANSKÝCH JAZYKŮ

- zachování praslovanské skupiny *kv´, gv´* na počátku slova před předními samohláskami (*ě, i*): pol.: *kwiat, gwiazda* (l. sg. *kwiecie, gwieździe*); čes.: *květ, hvězda*; slov.: *kvet, hviezda*; dluž.: *kwět, gwězda*; hluž.: *kwět, hwězda* x rus.: *цвет, звезда*
- změna praslovanských spojení *pj, bj, mj, vj* na *p/p´, b/b´, m/m´, v/v´* (tvrdé varianty souvisejí s pozdější česko-slovenskou depalatalizací retnic): pol.: *kupię, ziemia*, čes.: *koupím, země*; slov.: *kúpim, zem* x rus.: *куплю, земля*
- jako doplňkové kritérium bychom mohli uvést skutečnost, že všechny západoslovanské jazyky mají **dynamický a stálý přízvuk** (čeština, slovenština, dolní a horní lužičtina a jižní kašubština na první slabice, polština na druhé slabice od konce slova). Pouze část kašubského území zachovává pohyblivý přízvuk.

ZÁSADNÍ ROZDÍLY MEZI ZÁPADOSLOVAN- SKÝMI JAZYKY

Nejvíce rozdílů lze najít mezi česko-slovenskou a lechickou skupinou západoslovanských jazyků. můžeme uvést ty nejcharakterističtější a ilustrovat je na příkladech:

- zachování nosovek v polštině a jejich změna v ústní samohlásky v češtině, slovenštině a obou lužických srbštinách: pol.: *ręka, mięso, pieć*; čes.: *ruka, maso, pět*; slov.: *ruka, mäso, päť*; dluž.: *ruka, měso, pěš*; hluž.: *ruka, mjaso, pjeć*

- provedení depalatalizace $\acute{e} \rightarrow \acute{o}$ (polština, lužičtina), $\acute{e} \rightarrow \acute{a}$ (polština):

pol: *żona, czóło, biorę, niosę, las, światło, miasto, miara, wiara*; čes: *žena, čelo, беру, nesu, les, světlo, město, míra, víra* (do 15. stol. *miera, viera*)

ZÁSADNÍ ROZDÍLY MEZI ZÁPADOSLOVAN- SKÝMI JAZYKY

- rozdíl v provedení metatezy ve skupinách *tort, tolt, tert, telt*, v polštině a lužické srbštině vznikly skupiny *trot, tlot, tret, tlet*, kdežto v československé skupině spojení *trat, tlat, trět, tlět*: pol.: *krowa, głowa, brzeg, mleko*; čes.: *kráva, hlava, břeh, mléko*; slov.: *krava, hlava, breh, mlieko*
- vokalizace slabikotvorných souhlásek v polštině a lužičtině: čes.: *vrba, vlk, hrnek, vlna*; pol.: *wierzba, wilk, garnek, wełna*; dluž.: *w´erba, w´elk, gjarnc, wałma*; hluž.: *wjerba, wjelk, hornc, wołma*
- zánik kvantity samohlásek v polštině a lužičtině, naopak její zachování v češtině

LITERATURA

- BEDNARCZUK, L. (RED.): JĘZYKI INDOEUROPEJSKIE. WARSZAWA 1988.
- ERHART, A.: INDOEVROPSKÉ JAZYKY. PRAHA 1982.
- HORÁLEK, K.: ÚVOD DO STUDIA SLOVANSKÝCH JAZYKŮ. PRAHA 1962.
- KRAJČOVIČ, R.: SLOVENČINA A SLOVANSKÉ JAZYKY. BRATISLAVA 1974 (NOVĚ 2003).
- LAMPRECHT, A.: PRASLOVANŠTINA. BRNO 1987.
- LAMPRECHT, A., ŠLOSAR, D., BAUER, J.: HISTORICKÁ MLUVNICE ČEŠTINY. PRAHA 1986.
- LEHR-SPŁAWIŃSKI, T., KURASZKIEWICZ, W., SŁAWSKI, F.: PRZEGLĄD I CHARAKTERYSTYKA JĘZYKÓW SŁOWIAŃSKICH. WARSZAWA 1954.
- VEČERKA, R.: ÚVOD DO SLOVANSKÉ JAZYKOVĚDY. BRNO 1977.
- VEČERKA, R.: Základy slovanské filologie a staroslověnštiny. BRNO 2002.
- WEINGART, M. (RED.): SLOVANSKÉ SPISOVNÉ JAZYKY. PRAHA 1937.